

Dažas starptautiskās rekomendācijas,
kas tika dotas Latvijai par nepieciešamību samazināt
pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirības

1. Vietējo un reģionālo pašvaldību kongress (Eiropas Padome), 47. Rekomendācija (1998.) par demokrātiju vietējā un reģionālajā līmeņos Latvijā; 28/05/1998.

9. Saskaņā ar Eiropas Pašvaldību Hartas preambulā teikto, un ņemot vērā, ka Latvijas iedzīvotāju lielākajai daļai, kuru skaits dažās pilsētās, piemēram, galvaspilsētā, sasniedz apmēram 50% iedzīvotāju, nav politisko un pilsonisko tiesību:

a) Uzskata, ka ir svarīgi integrēt šos iedzīvotājus valsts demokrātiskajā sistēmā, un vietējā demokrātija sniedz tam ievērojamas iespējas;

b) Rekomendē, lai Latvijas varas pārstāvji parlamentā un valdībā, pievienodamies Konvencijas par ārvalstnieku dalību vietējā līmeņa sabiedriskajā dzīvē, atzītu cilvēku tiesības balsot par jautājumiem, kas atrodas pašvaldību kompetencē.

2. ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja, noslēguma ziņojums, CERD/C/304/Add.79, 23/08/1999

23. Dalībvalstij tiek ieteikts pārskatīt esošās atšķirības starp pilsoņiem un nepilsoņiem, īpaši attiecībā uz personām, kuras pieder pie etniskajām grupām, ievērojot Konvencijas [Starptautiskā Konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu] 5.(e) pantu [tiesības ekonomiskajā, sociālajā un kultūras jomā,], ar mērķi novērst jebkuras neattaisnojamas atšķirības statusā.

3. Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību [EKRN] Otrais ziņojums par Latviju, CRI (2002) 21, 14/12/2001.

34. "Nepilsoņiem" nav tiesību vēlēties, kandidēt un tikt ievēlētiem gan parlamenta, gan pašvaldību vēlēšanās. Ņemot vērā to apstākli, ka lielākā daļa nepilsoņu ir nodzīvojuši valstī lielāko dzīves daļu vai arī visu mūžu, EKRN rekomendē Latvijas varas institūcijām piešķirt nepilsoņiem tiesības vēlēties un tikt ievēlētiem pašvaldību vēlēšanās.

Savā pirmajā referātā EKRN norādīja uz to, ka tiesiskās normas liedz nepilsoņiem dažas tiesības uz īpašumu, tiesības strādāt noteiktās profesijās valsts un privātajā sektorā un tiesības saņemt dažus sociālos pabalstus. Pēc Valsts Cilvēktiesību biroja (VCB) pētījumu rezultātiem, kuros bija noteikts, ka 10 no šādiem ierobežojumiem bija pretrunā ar starptautiskajiem standartiem, daži no šiem ierobežojumiem tika atcelti. EKRN aicina Latvijas varas pārstāvjus likvidēt arī pārējos netaisnīgos ierobežojumus.

4. EDSO/DICB (Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs) nobeiguma ziņojums par Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanām 2002.gada 5.oktobrī, 20/11/2002

2. Jautājums par nepilsoņu tiesībām balsot pašvaldību vēlēšanās – EDSO/DISB atbalsta izsmeļošu un atklātu diskusiju jautājumā par nepilsoņu tiesībām balsot

pašvaldību vēlēšanās. Eiropas Padome un Baltijas jūras valstu Padome jau agrāk ir mudinājušas Latviju piešķirt nepilsoņiem balsstiesības pašvaldību vēlēšanās. Nepilsoņu iesaistīšana lēmumu pieņemšanā pašvaldību līmenī varētu būt pirmais un reālais solis esošā demokrātijas deficīta novēršanā; par šo deficītu liecina tas, ka 22 procentiem iedzīvotāju nav balsstiesību ne parlamenta, ne pašvaldību vēlēšanās.

5. Eiropas Padomes Parlamentārās Asamblejas rekomendācija 1625.(2003.) "Imigrantu integrācijas politika Eiropas Padomes dalībvalstīs", 8.iv c/ apakšpunkts – adresēta Eiropas Padomes Ministru komitejai ar lūgumu aicināt visas dalībvalstis dot vēlēšanu tiesības imigrantiem, kuri dzīvo vismaz trīs gadus.

6. ANO Cilvēktiesību komiteja, noslēguma ziņojums, CCPR/CO/79/LVA, 01/12/2003.

18. Attiecībā uz nepilsoņu statusu Komiteja ņem vērā valdības politiku, lai veicinātu sabiedrības integrāciju naturalizācijas ceļā. Tomēr Komiteju uztrauc lielais nepilsoņu īpatsvars dalībvalstī, kuri saskaņā ar likumu, netiek uzskatīti ne kā ārvalstnieki, ne bezvalstnieki, bet gan kā atsevišķas kategorijas personas, kurām ir ilgstošas un noturīgas saiknes ar Latviju, kuri daudzos aspektos ir pielīdzināti pilsoņiem, bet citos aspektos tiem nav visu tiesību, ko paredz pilsonības esamība. Komiteja pauž bažas par šādas izslēgšanas situācijas turpināšanos, kā rezultātā iedzīvotāju nepilsoņu daļai nav efektīvi nodrošinātas daudzas šajā Paktā paredzētās tiesības, t.sk. politiskās tiesības, iespējas ieņemt atsevišķus valsts un sabiedriskos amatus, iespējas strādāt atsevišķās profesijās privātajā sektorā, ierobežojumi uz īpašumtiesībām uz lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kā arī sociāliem pabalstiem (26. pants).

Dalībvalstij būtu jānovērš situācijas turpināšanos, kad ievērojama iedzīvotāju daļa tiek klasificēta kā "nepilsoņi". Kā pagaidu pasākumu, dalībvalstij vajadzētu veicināt integrācijas procesu, ļaujot nepilsoņiem, kuri jau ilgu laiku ir pastāvīgie Latvijas iedzīvotāji, piedalīties vietējo pašvaldību vēlēšanās, un samazināt pārējo uz nepilsoņiem attiecināto ierobežojumu skaitu, lai veicinātu nepilsoņu līdzdalību Latvijas sabiedriskajā dzīvē.

7. ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja, noslēguma ziņojums, CERD/C/63/CO/7, 10/12/2003.

12. Komiteja uzskata par tiesisku politisko tiesību piešķiršanu tikai pilsoņiem. Taču, ņemot vērā to, ka lielākā daļa nepilsoņu ir dzīvojuši Latvijā ilgu laiku, pat visu savu mūžu, Komiteja stingri iesaka dalībvalstij sekmēt integrācijas procesu, dodot iespēju piedalīties vietējo pašvaldību vēlēšanās visiem tiem nepilsoņiem, kas ilgu laiku ir bijuši pastāvīgie iedzīvotāji.

15. Komitejā izraisa bažas ierobežojumi, ar kādiem jāsaskaras nepilsoņiem nodarbinātības jomā.

Komiteja aicina dalībvalsti saīsināt tikai pilsoņiem pieejamo darbu sarakstu un to aizvien pārskatīt, lai nodrošinātu, ka tiesības uz darbu netiek nepienācīgi ierobežotas.

8. Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisāra ziņojums par vizīti uz Latviju, CommDH (2004.)3, 12/02/2004.

132. Vadoties no augstākminētajiem secinājumiem un ar mērķi palīdzēt Latvijai cilvēktiesību attīstībā, komisārs piedāvā saskaņā ar (99.)50. Rezolūcijas 8. pantu sekojošās rekomendācijas:

5. Lai atbalstītu naturalizācijas procesu un sekmētu nepilsoņu integrāciju, palielināt viņu dalību valsts politiskajā dzīvē, nepieciešams līdzās ar citām tiesībām piešķirt viņiem tiesības balsot vietējās vēlēšanās.

9. Eiropas Parlamenta rezolūcija par Eiropas Komisijas visaptverošo monitoringa ziņojumu par Čehijas Republikas, Igaunijas, Kipras, Latvijas, Lietuvas, Ungārijas, Maltas, Polijas, Slovēnijas un Slovākijas gatavību dalībai ES. P5_TA(2004)0180, 11/03/2004.

74. {Eiropas Parlaments} izsaka gandarījumu par naturalizācijas tempu pieaugumu 2003. gadā, kas notika galvenokārt pateicoties kampaņai sakarā ar referendumu par iestāšanos ES, kaut gan naturalizācijas process vēl joprojām paliek visai lēns; Aicina Latvijas varas institūcijas virzīt uz priekšu šo procesu un uzskata, ka par ieguldījumu šajā virzībā varētu kalpot minimālās valodas zināšanas prasības, kas tiek uzstādītas veciem ļaudīm; aicina Latvijas varas pārstāvjus pārvarēt sabiedrībā pastāvošo šķēršanos un sekmēt "nepilsoņu" patieso integrāciju, nodrošinot vienlīdzīgas tiesības izglītībā un iespējas iekārtoties darbā; piedāvā Latvijas varas pārstāvjiem paredzēt piešķirt nepilsoņiem, kuri ilgu laiku ir nodzīvojuši Latvijā, iespēju piedalīties vietējo pašvaldību vēlēšanās; Izsaka gandarījumu par dialoga starp valdības un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem turpināšanos attiecībā par Eiropas Padomes Vispārējās Mazākumtautību aizsardzības Konvencijas ratifikāciju, kā arī par speciālas sabiedrības integrācijas apakškomisijas Cilvēktiesību komisijas ietvaros izveidošanu Saeimā; rekomendē Latvijas varas institūcijām pēc iespējas ātrāk ratificēt Vispārējo Mazākumtautību aizsardzības Konvenciju.

10. EDSO Parlamentārā Asambleja, 2004. gada Edinburgas Deklarācija, Rezolūcija par situāciju ar nacionālajām minoritātēm Latvijā un Igaunijā (05-09/07/2004).
EDSO Parlamentārā Asambleja:

16. Uzstājīgi rekomendē Latvijas varas institūcijām radīt apstākļus personu bez pilsonības dalībai valsts politiskajā dzīvē, proti, piešķirt tiem tiesības balsot vietējās vēlēšanās.

11. Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja. 1459. Rezolūcija (2005.) «Par ierobežojumu uz balsttiesībām novēršanu».

5. Visiem rezidenti ir pienākums maksāt vietējos nodokļus, bet vietējo varas institūciju lēmumi tieši ietekmē viņu dzīvi. Tādēļ tiesības balsot un piedalīties vietējās vēlēšanās kā kandidātiem ir jādod visiem rezidenti, neatkarīgi no viņu pilsonības vai tautības. Sakarā ar to Asambleja aicina attiecīgās valstis izpildīt cilvēktiesību Komisāra rekomendācijas par šo tiesību piešķiršanu rezidenti, kuriem ir īpašs «nepilsoņu» statuss saskaņā ar Konvenciju par ārvalstnieku piedalīšanos politiskajā dzīvē vietējā līmenī.

11. Sakarā ar to Asambleja piedāvā:

i) attiecīgajām dalībvalstīm un Eiropas Padomes novērotājvalstīm : ...

d. parakstīt un ratificēt 1992. gada Eiropas Padomes Konvenciju par ārvalstnieku piedalīšanos sabiedriskajā dzīvē vietējā līmenī un piešķirt aktīvās un pasīvās balsttiesības vietējās vēlēšanās visām personām, kuras likumīgi dzīvo to teritorijā;

12. Eiropas Padomes Parlamentārā Asambleja.1527. Rezolūcija (2006.) «Par mazākumtautību tiesībām Latvijā».

*17. Sakarā ar to Parlamentārā Asambleja piedāvā Latvijas varas institūcijām:
17.11.2.3. atkal izskatīt jautājumu par pastāvošajām pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirībām ar mērķi noverst tās no atšķirībām, kuras nav pamatotas vai absolūti nepieciešamas, vismaz piešķirot nepilsoņiem tādas pašas tiesības, kādas Latvijas teritorijā bauda citu ES dalībvalstu pilsoņi;*

13. EDSO/DICB (Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs). Latvijas Republika: Parlamenta vēlēšanas. 08/02/2007

2. Saskaņā ar iepriekšējām rekomendācijām no EDSO/ DICB/ un citām starptautiskām organizācijām, Saeimai nepieciešams izskatīt jautājumu par tiesību piešķiršanu Latvijas "nepilsoņiem" piedalīties pašvaldību vēlēšanās. Vēl valdībai būtu jāaktivizē savas pūles, stimulējot nepilsoņus uzsākt un iziet naturalizācijas procedūru.

14. Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs, Memorands Latvijas Valdībai, Strasbūra, CommDH(2007)9, 16/05/2007

b. nepilsoņu piedalīšanās vietējā politiskajā dzīvē.

43. Nepilsoņu izslēgšana no politiskās dzīves neveicina viņu integrāciju. Komisārs uzsvēra šo momentu iepriekšējā ziņojumā, rekomendējot Latvijai izskatīt iespēju piešķirt viņiem, tostarp, tiesības piedalīties vietējās vēlēšanās. Būtu jāatzīmē, ka lielais vairākums nepilsoņu pieder pie minoritātēm, un ka šis statuss izslēdz viņus no dalības valsts politiskajā dzīvē. Viņi nevar nedz balsot, nedz būt par ievēlētiem, pat vietējā līmenī. Kaut gan arī tika sagatavots likumprojekts, kas piešķirtu nepilsoņiem balsstiesības vietējā līmenī, tekstu parlaments vēl nebija izskatījis. Komisārs cer uz to, ka drīzumā parlaments pieņems likumu, kas uzlabo ārvalstnieku piedalīšanos politiskajā un sabiedriskajā dzīvē.

15. Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību [EKRN] Trešais ziņojums par Latviju, CRI (2008) 2, 29/06/2007.

117. ECRI mudina Latvijas varas institūcijas darīt visu iespējamo, lai turpinātu sekmēt nepilsoņu naturalizācijas procesu. Šajā saistībā būtu jāapsver iespēja padarīt esošās naturalizācijas procedūras noteikumus elastīgākus. Tāpat varas iestādēm būtu jāturpina iedrošināt nepilsoņus iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas procesā.

118. ECRI mudina Latvijas varas institūcijas iedziļināties nepilsoņu statusa problēmā ar nolūku atrast ātrāko un humānāko risinājumi personām, kas dzīvo ar šādu statusu. ECRI atkārtoti uzsver, ka ir jārisina nelīdzsvarotība latviešu un nepilsoņu situācijā vairākās jomās un attiecībā uz vairākām tiesībām, un tam jāpiešķir prioritārs statuss. Latvijas varas iestādēm jāpārskata to profesiju saraksts, kuras šobrīd nav pieejamas nepilsoņiem.

132. Atzīmējot, ka lielākā daļa nepilsoņu dzīvojuši Latvijā visu mūžu vai lielāko mūža daļu, ECRI mudina Latvijas varas iestādes piešķirt rezidējošiem nepilsoņiem balsstiesības pašvaldību vēlēšanās.

16. ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja. Latvija. Noslēguma ziņojums. (E/C.12/LVA/CO/1), 07/01/2008.

37. Komiteja uzstājīgi aicina nodrošināt, lai tas, ka pastāvīgajiem iedzīvotājiem nav pilsonības, nekļūtu par šķērslī viņu līdztiesībai ekonomiskajās, sociālās un kultūras tiesībās, tai skaitā nodarbinātības jomā, sociālajā aizsardzībā, veselības aizsardzībā un izglītībā. Tāpat viņa lūdz dalībvalsti savā nākamajā periodiskajā referātā sniegt detalizētu un visaptverošu informāciju par visu ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību izmantošanu, neatkarīgi no statusa pilsonis/nepilsonis.

17. ANO Īpašais ziņotājs rasisma, rasu diskriminācijas, ksenofobijas un cita veida diskriminācijas izskaušanas jautājumos, 2008. gada 5. martā. Ziņojums par misiju Latvijā ANO Cilvēktiesību komitejai (A/HRC/7/19/Add.3) 05/03/2008.

88. (...) balsstiesību vietējās vēlēšanās piešķiršanu nepilsoņiem, kuri ir ilglaicīgi Latvijas iedzīvotāji, būtu jāizskata valdībai un tam jāklūst par plašas apspriešanas tēmu Latvijas sabiedrībā.

18. Vietējo un reģionālo pašvaldību kongress (Eiropas Padome), 2008.g. 3. decembrī. 257. Rekomendācija (2008.) «Vietējā demokrātija Latvijā: nepilsoņu dalība sabiedriskajā un politiskajā dzīvē vietējā līmenī»:

11. «Latvijas varas institūcijām tiek rekomendēts ... pieņemt jaunu likumdošanu vai grozījumus spēkā esošajiem likumiem, kas piešķirtu balsstiesības nepilsoņiem ar mērķi veicināt viņu iesaisti politiskajā dzīvē un Latvijas sabiedrības integrāciju».